

Dengang Karup kirke havde et tårn

Af Inger Merstrand marts 2014

Engang for mange år siden – helt tilbage i middelalderen – var Karup kirke en stor valfartskirke med to korsarme, syv hvælvinger og en tresidet apsis samt et stort tårn mod vest. Vi ved ikke meget om, hvordan hverken kirken eller tårnet har set ud, men sidstnævnte har under alle omstændigheder været meget forskelligt fra tårnudvalgets netop fremsatte forslag.

Takket være Nationalmuseets udgravning i 1901 kender vi det oprindelige grundrids af kirken, og ifølge de foretagne opmålinger havde kirken været ca. 40 m lang og skibet 11 m bredt. Vi ved også fra gamle dokumenter, at tårnet havde et højt spir over fire gavle, og at spiret var beklædt med bly og forsynet med en vindfløj. Det blev brugt som vejmærke for de valfartende, når de kom langvejsfra for at besøge kirken, men *hvor* højt tårnet og spiret var, er der desværre ingen som helst oplysninger om.

Kirke og tårn forfaldt efter reformationen

Da pilgrimsstrømmen ophørte efter reformationen i 1536, og alt kirkegods overgik til kronen, forfaldt kirken og ikke mindst tårnet med det høje spir, der var meget udsat for vind og vejr på den nøgne, træløse hede. Allerede i 1578 skrev Frederik den Anden til sin lensmand i Silkeborg, at der skulle ydes hjælp til istandsættelse af kirketårnet. 45 år senere skrev præsten for Thorning-Karup pastorat i en indberetning, at ”*der ligger i Karup en stor kirke med spir og blytækning, som kaldes den hellige jomfrus tempel. Det var engang en stor og fornem kirke, som dog nu for størsteparten er forfalden.*” Og da den ikke blev vedligeholdt, forfaldt den mere og mere.

Spiret tages ned og afløses af et sadeltag.

Ca. 125 år efter reformationen var det så slemt, at flere af støttestøtterne var rådne og forvitrede og murværket flere steder faldet ud. Det blev da besluttet at tage kirkens spir ned og dels sælge noget af blyet, dels omstøbe det. At det virkelig har været et meget højt og gedigent spir ses af oplysningen om, at to mænd var seks dage om at tage spiret ned formedelst et beløb på hver 3 daler. Herefter blev den søndre og nordre tårngavl brudt ned, og i stedet for det høje spir fik tårnet et såkaldt sadeltag som flertallet af de danske landsbykirker. Taget blev ”tækket” med brædder for at spare, selv om man vidste, at træet uvægerligt med tiden ville blive utæt på grund af vind og vejr. Men salget af bly kunne give en højst tiltrængt indtægt, og derfor tog man også blyet ned på både kor og skib og omstøbte det, og selv spirets vindfløj blev solgt og gav et mindre beløb på 1 daler. En opgørelse i 1670 over salget af bly viste, at der var solgt i alt 3 tons og 104 kg. Det indbragte i alt 388 dalere.

Efter ”renoveringen” var der ikke længere nogen stige i kirketårnet. I stedet var der et langt klokkereb, og når det gik i stykker, måtte en modig mand fra sognet klatre op i tårnet for at fæstne



Billedet til venstre viser, hvordan kirkemodelbyggeren Stig Holsting forestiller sig, at tårnet med spiret kan have set ud i sin storhedstid. Til højre ses det samme tårn, efter at spiret er fjernet og afløst af et sadeltag i 1662.

rebet. Det fik han 12 skilling for, og i 1699 var han nødt til at fæstne klokkerebet hele 8 gange, bl.a. så der kunne blive ringet med klokken, da kong Christian den Femte var død.

Lynnedslag ødelagde tårnet for 300 år siden

Den 22. februar 1714 drog et forfærdeligt uvejr med lyn, torden og storm hærgende hen over Alheden. Lynet slog ned i kirketårnet, der i forvejen var skrøbeligt pga. adskillige års manglende vedligeholdelse, og det blev meget hårdt medtaget af lynnedslaget. Også murene på selve kirken tog

skade. Især vestmuren, hvori der var et gabende hul. Om nogle af de få og fattige huse i Karup også blev ramt af lynet eller styrtede sammen i stormen, vides ikke. Kun en indberetning om det ødelagte tårn nåede efter et stykke tid frem til bispen i Aarhus Stift, som kirken dengang hørte under i kirkelig henseende, og nyheden blev bekendtgjort i flyvebladet "Nye Tidender" for Martii Maaned.

26

Martii Maaned

Fr. Moder / Enke-Dronningen
Charolotta Amalia / højsaligen
i Herrens heds Højsalighed / I Dens
Majest. Allers. Højsalighed og Højsal.
sindstevende Nar.
Udi denne Maaned er her for
Staden havne de hffvillige St.
be med Huse og fede Bahre ic. fra
Provincierne / saant Trælast fra
Norge / end og Skipperne Lant
bert Peterßen Helt fra St.
Hubes med Spanst Salt og
Henrich Capers her fra
deur med Wine
Udi Kongel. Makt og Ume
verfættets privilegerede Boog
tryckerte er i denne Maaned ved
Prenten forfærdiget.
Johannus Steenduchin
S. Theol. Profess. et Altor.
Sagstori i Dissertatis de glori
fraxione Christi passiva, sacris
Anima coloribus
rok von Wabrbaße und grund
liche Nachricht von dem jent
gen / so vor und nach dem 14
Febr. 1714 beschabenen Ein
richtigung den Besung Söllin
gen an den Schwedischen Feld
marschall / den Grafen von

Febtuar 1714. erfulgte Ubr
gabe Gedachter Besung an Jhr.
Højsal. Majest. zu Dänne mark /
sich zugetragene
Karhuus. Udi næstforleden
Maaned, den 22. yppede sig her
udi Egnen et forfærdelig Guds
Vejrligt af Torden / Lun-ild /
Storm og Hagel / saa at Taar
nets Tag paa den søndere Side
af Karup Kirke blev gandske
borttaget / Muren 10 Allen i
Højden og 5 i Bredden nedsla
gen, og Muren af den Vester
Side reven til det nederste.
Sverrig.
Stockholm Rigs-Stænderne
have indtil her i denne Maan
ned holdt deres Forsamling og
Rigsdag / deres Forsat holdes
her temmelig tungs / bog maades
at efterfølgende Puncter skal
være dennent forslagne og deris
Svat derpaa saaledes skal lyde.
(1.) Havde Graue Byldenstien
paa Priesterens Ulrica og Maas
dets vegne afspyrde sig. Højs
Stænderne / som Digtet forde
slutte en Fred udi Kongens Fæ
dærlig / eller ikke? Svordaa

For 300 år siden fik Karup for første gang avisomtale, da lynet slog ned i kirketårnet. I Martii Maaned 1714 stod følgende at læse i "Nye Tidender": I næstforleden Maaned, den 22., yppede sig her udi Egnen et forfærdelig Guds Vejrligt af Torden, Liun-ild, Storm og Hagel, saa at Taarnets Tag på den søndere Side af Karup Kirke blev gandske borttaget. Muren 10 Allen i Højden og 5 i Bredden nedslagen, og Muren af den Vester Side reven til det nederste.

1742 kan man læse en meget trist beskrivelse af kirkens tilstand. Blandt andet var muren flere steder formuldet, og tårnet havde ikke været under tag siden 1714. Det ville være meget bekosteligt at reparere kirken, og det havde det lille og fattige sogn slet ikke råd til. Derfor blev resultatet af synsforretningen sendt til biskoppen i Aarhus med håb om hjælp, og han skrev sammen med amtmanden et brev til kong Christian den Sjette. Han bestemte, at kirken skulle sælges, og efter flere forgæves forsøg på at få den afsat, lykkedes det i december 1743 at sælge den gamle kirke på en auktion til herremanden Steen Jørgensen til Aunsbjerg.

Han nedbrød resterne af tårnet, de to korsarme og apsisen, hvorefter kirken i det store og hele så ud som i dag, bortset fra, at våbenhuset lå mod vest, hvor tårnet tidligere havde ligget.

Kun de færreste var dengang i stand til at læse, men de, der havde lært kunsten, kunne her i flyvebladet læse om katastrofen, der havde ramt Karup i et forfærdeligt "Guds vejrligt". Nu lå den engang så prægtige kirke hen som en ruin, og 20 år efter blev det nødvendigt at nedbryde 13 alen (godt 8 m.) af resterne af tårnet for at undgå, at det væltede ned over kirken. Vinden peb ind igennem det ødelagte tårn, regn og sne piskede gennem hullerne i muren, og efterhånden mindede kun kirkens anselige størrelse om fordums storhed, da den lå i al sin pragt på kirkebakken ved åen.

I synsprotokollen fra et kirkesyn i

Nedenunder ses det første fotografi, der er taget af Karup kirke. Det blev taget i 1907, og kirken ser stort set ud, som den gjorde efter restaureringen i 1744. Våbenhuset lå mod vest og ses ikke på billedet.

